

Internetpornografie en seksuele attitudes van jongeren

M.J.E. Klaassen

Nederlandse samenvatting

Internetpornografie en seksuele attitudes van adolescenten

Door het internet is pornografie toegankelijker, anoniemer en betaalbaarder dan ooit (Cooper, 1998). Er zijn miljoenen pornografische websites beschikbaar (Ogas & Gaddam, 2011), en het lijkt de grootste ontwikkeling in de geschiedenis van pornografie. Zowel de productie als distributie en consumptie van pornografie zijn door het internet revolutionair veranderd. Nu een groot deel van de adolescenten op zoek gaat naar internetpornografie, zijn de zorgen over de impact van internetpornografie toegenomen.

De zorgen over het gebruik en de effecten van internetpornografie worden gedomineerd door twee tegengestelde opvattingen (Linz & Malamuth, 1993). Aan de ene kant is er een anti-pornografiestandpunt onder conservatieven en een groep van feministen die pornografie als schadelijk zien en voorstander van censuur zijn. Omdat pornografie seksuele objectificatie, subordinatie en geweld tegen vrouwen propageert en seks van liefde scheidt, zou ze ongelijkheid tussen mannen en vrouwen kunnen promoten. Aan de andere kant staan de liberalen en een groep van feministen die pornografie zien als een onschadelijke uitingsvorm van seksualiteit en tegenstander van censuur zijn. Volgens dit standpunt biedt pornografie mannen en vrouwen gelijke kansen voor seksuele bevrijding en empowerment. Samenvattend lijkt het pornografiedebat vooral te gaan over ongelijkheid of gelijkheid tussen mannen en vrouwen en over de scheiding of verbinding van seks en liefde.

Het debat over internetpornografie heeft meer wetenschappers gestimuleerd om onderzoek te doen naar het gebruik en de effecten ervan, met name onder jongeren. Toch zijn er nog verschillende gaten in onze kennis. Ten eerste is er weinig bekend over de inhoud van internetpornografie. Dit is een serieuze tekortkoming omdat kennis over de manier waarop internetpornografie seks en de sociale context ervan weergeeft essentieel is om de effecten

ervan te kunnen begrijpen. Ten tweede is er ondanks de grote variatie in de hedendaagse internetpornografie nog steeds weinig onderzoek naar de verschillen tussen de diverse genres, of soorten, internetpornografie. Ten derde is er meer onderzoek nodig naar de onderliggende mechanismen die de effecten van internetpornografie kunnen verklaren, alsmede naar mogelijke individuele verschillen in kwetsbaarheid voor de invloeden van internetpornografie. Deze dissertatie heeft als doel in deze leemtes te voorzien.

De inhoud van internetpornografie

Om inzicht te geven in de frequentie en manieren waarop internetpornografie ongelijkheid tussen mannen en vrouwen en seks zonder liefde laat zien, hebben we een kwantitatieve inhoudsanalyse van 400 populaire pornografische internetvideo's uitgevoerd (Hoofdstuk 2 en 3). Daarnaast hebben we onder andere de verschillen tussen professioneel geproduceerde pornografie versus amateur pornografie geanalyseerd.

Om de weergave van ongelijkheid tussen mannen en vrouwen te analyseren, rapporteert Hoofdstuk 2 de prevalentie en specifieke weergave van objectificatie, machtsverhoudingen en geweld in internetpornografie. De resultaten laten zien dat er zowel voor mannen als vrouwen sprake was van objectificatie, maar dat de specifieke weergave van deze objectificatie verschilde tussen mannen en vrouwen. Voor vrouwen was objectificatie vooral te zien door hen neer te zetten als een instrument voor mannelijk plezier (instrumentalisatie), terwijl objectificatie voor mannen juist vaker te zien was door zelden hun gezicht te tonen (ontmenselijking).

Wat betreft de weergave van machtsverhoudingen bleken mannen en vrouwen gelijkwaardig in zowel sociale als professionele rollen. Maar wanneer er een machtsverschil was tijdens de seks, waren mannen vaker dominant en vrouwen onderdanig. Vrijwel geen video's bevatten geweld. Wanneer er wel geweld getoond werd, ging het meestal om spanken (bijv. op de billen slaan) of gaggen (bijv. door het mannelijk geslachtsdeel diep in de keel van

een vrouw te duwen), terwijl de vrouwen daar neutraal of positief op reageerden. Seks zonder wederzijdse toestemming bleek ongebruikelijk. Wanneer zulke seks toch voorkwam, gebeurde dit even vaak voor mannen als vrouwen.

In Hoofdstuk 2 worden ook twee belangrijke soorten internetpornografie vergeleken, namelijk amateur versus professionele video's. Hierin zaten enkele onverwachte verschillen. In tegenstelling tot de verwachting dat amateurpornografie meer mogelijkheden zou bieden voor empowerment en diversiteit (e.g., Attwood, 2009), lieten deze video's juist vaker ongelijkheid tussen mannen en vrouwen zien dan professionele video's. In vergelijking met mannen namen vrouwen bijvoorbeeld minder vaak initiatief tot seks, werden vaker gemanipuleerd om seks te hebben en werden vaker weergegeven in een lagere sociale of professionele rol.

Om de weergave van liefde in de context van seks in internetpornografie te onderzoeken, ligt de focus van Hoofdstuk 3 op de mate waarin populaire pornografische internetvideo's vaste relaties, intimiteit en passie lieten zien. De resultaten tonen aan dat intimiteit en passie in de video's meestal deel uitmaakten van de context waarin de seks werd weergegeven, maar dat vaste relaties in deze context zeldzaam waren. Dus seks werd meestal getoond als casual seks buiten een relatie. Hoewel kussen, strelen en elkaar in de ogen kijken als vormen van intimiteit niet ongewoon waren, liet ongeveer de helft van de scènes seks zonder deze vormen van intimiteit zien. Passie was wel vaak te zien, maar vooral in de motivatie om seks te hebben voor eigen plezier en genot, en niet om liefde en affectie te delen.

Hoofdstuk 3 toont daarnaast aan dat diverse genres van internetpornografie, zoals amateur-, professionele en tienervideo's, significant verschilden in de frequentie en manier waarop ze relaties, intimiteit en passie toonden. Vergeleken met professionele video's lieten amateurvideo's vaker seks zonder liefde en intimiteit zien, en meer seks voor passieloze,

utilitaire redenen (zoals voor geld of een baan). Tienvideo's waarin de focus exclusief op tieners lag, gaven seks juist vaker weer in een liefdevolle context dan video's die niet exclusief over tieners gingen. In deze tienvideo's werd seks vaker weergegeven in de context van een romantische relatie en voor redenen van liefde en affectie.

De relatie tussen het gebruik van internetpornografie en seksuele attitudes onder adolescenten

Hoofdstuk 4 richt zich op de longitudinale relaties tussen internetpornografie en seksuele attitudes van adolescenten ten opzichte van man-vrouw ongelijkheid (i.e., seksuele objectificatie van vrouwen) en seks zonder liefde (i.e., instrumentele attitudes tegenover seks). Eerder onderzoek heeft aangetoond dat het gebruik van internetpornografie een voorspeller is van stereotype ideeën over de rollen van mannen en vrouwen en van casual, of instrumentele, attitudes tegenover seks. Het onderzoek in dit hoofdstuk draagt hieraan bij door de rol van verschillende soorten internetpornografie, de onderliggende mechanismen van effecten en individuele verschillen in kwetsbaarheid voor effecten van pornografie te onderzoeken.

Het onderzoek in hoofdstuk 4 is gebaseerd op data van een panel survey met drie meetmomenten met een interval van zes maanden onder Nederlandse adolescenten van 13 tot en met 17 jaar oud. Het onderzoek betreft de effecten van drie voorname thema's in pornografie, een affectie-, dominantie- of geweldthema. Ook werd er onderzocht of de weerstand van adolescenten tegen pornografie potentiële effecten van internetpornografie op seksuele attitudes medieert, en of hypergenderoriëntatie dergelijke effecten modereert. De resultaten tonen aan dat het kijken van internetpornografie tot een toename leidde in latere ideeën over vrouwen als seksobjecten en instrumentele attitudes tegenover seks. Daarnaast leidde een frequenter gebruik van internetpornografie bij adolescenten tot een afname in weerstand tegen pornografie op lange termijn. Een geringe weerstand ten opzichte van

pornografie leidde tot meer seksuele objectificatie van vrouwen en meer instrumentele attitudes tegenover seks. Hypermasculine en hyperfeminine adolescenten waren vatbaarder voor deze effecten van internetpornografie dan andere adolescenten. Er bestond ten slotte geen verband tussen de verschillende pornografiethema's (affectie-, dominantie-, en geweldthema) en seksuele objectificatie van vrouwen, instrumentele attitudes tegenover seks en weerstand tegen pornografie.

Belangrijke inzichten en implicaties

De inhoudsanalyses (Hoofdstuk 2 en 3) laten zien in hoeverre en op welke manieren mainstream internetpornografie (on)gelijkheid tussen mannen en vrouwen en liefde weergeeft. De longitudinale panel survey (Hoofdstuk 4) richtte zich op de vraag hoe het gebruik van internetpornografie gerelateerd is aan seksuele attitudes onder adolescenten, en voor welke adolescenten dit vooral geldt. Bij elkaar hebben de bevindingen van deze studies geleid tot vijf belangrijke inzichten.

1. Hedendaagse internetpornografie vraagt om genuanceerd begrip. De inhoud van hedendaagse internetpornografie is complexer en diverser dan eerder is geobserveerd. Het lijkt overdreven om te zeggen dat internetpornografie *over het algemeen* ongelijkheid tussen mannen en vrouwen promoot en *altijd* seks zonder liefde laat zien. De bevindingen van deze dissertatie suggereren eerder dat internetpornografie zowel ongelijkheid als gelijkheid tussen mannen en vrouwen kan weergeven en seks zowel met als zonder liefde binnen dezelfde video kan portretteren.

2. We kunnen beter spreken van *pornografieën* dan van pornografie. De diversiteit waarmee seks, liefde, relaties, mannen en vrouwen worden weergegeven, kan verklaard worden door de verschillen tussen pornografische genres, bijvoorbeeld verschillen tussen amateur en professionele pornografie of tussen tienerpornografie en niet-tienerpornografie.

We moeten af van een idee van pornografie als een homogene massa aan seksueel expliciet

pornografie leidde tot meer seksuele objectificatie van vrouwen en meer instrumentele attitudes tegenover seks. Hypermasculine en hyperfeminine adolescenten waren vatbaarder voor deze effecten van internetpornografie dan andere adolescenten. Er bestond ten slotte geen verband tussen de verschillende pornografiethema's (affectie-, dominantie-, en geweldthema) en seksuele objectificatie van vrouwen, instrumentele attitudes tegenover seks en weerstand tegen pornografie.

Belangrijke inzichten en implicaties

De inhoudsanalyses (Hoofdstuk 2 en 3) laten zien in hoeverre en op welke manieren mainstream internetpornografie (on)gelijkheid tussen mannen en vrouwen en liefde weergeeft. De longitudinale panel survey (Hoofdstuk 4) richtte zich op de vraag hoe het gebruik van internetpornografie gerelateerd is aan seksuele attitudes onder adolescenten, en voor welke adolescenten dit vooral geldt. Bij elkaar hebben de bevindingen van deze studies geleid tot vijf belangrijke inzichten.

1. Hedendaagse internetpornografie vraagt om genuanceerd begrip. De inhoud van hedendaagse internetpornografie is complexer en diverser dan eerder is geobserveerd. Het lijkt overdreven om te zeggen dat internetpornografie *over het algemeen* ongelijkheid tussen mannen en vrouwen promoot en *altijd* seks zonder liefde laat zien. De bevindingen van deze dissertatie suggereren eerder dat internetpornografie zowel ongelijkheid als gelijkheid tussen mannen en vrouwen kan weergeven en seks zowel met als zonder liefde binnen dezelfde video kan portretteren.

2. We kunnen beter spreken van *pornografieën* dan van pornografie. De diversiteit waarmee seks, liefde, relaties, mannen en vrouwen worden weergegeven, kan verklaard worden door de verschillen tussen pornografische genres, bijvoorbeeld verschillen tussen amateur en professionele pornografie of tussen tienerpornografie en niet-tienerpornografie.

We moeten af van een idee van pornografie als een homogene massa aan seksueel expliciet

materiaal, waar het meer gepast lijkt om naar pornografieën te refereren dan naar pornografie. Daarbij aansluitend is er dus een noodzaak voor toekomstig onderzoek dat onderscheid maakt tussen verschillende soorten internetpornografie.

3. Het verklaren van verschillen in effecten van pornografieën vereist meer aandacht.

De bevindingen van de twee inhoudsanalysehoofdstukken in deze dissertatie hebben significante verschillen aangetoond tussen diverse soorten internetpornografie. Deze verschillen kunnen zich mogelijk vertalen naar verschillen in effecten op de seksuele attitudes van kijkers. In het longitudinale onderzoek van deze dissertatie werden echter geen verschillen gevonden tussen internetpornografie met thema's van affectie, dominantie en geweld. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de meetinstrumenten in de survey onvoldoende in staat waren de werkelijke blootstelling van adolescenten aan deze thema's van affectie, dominantie en geweld vast te stellen. Er is een grote behoefte aan meer onderzoek naar de rol van inhoudelijke verschillen in de effecten van pornografie, alsook om instrumenten te ontwikkelen voor het vaststellen van blootstelling aan genres op een manier die gepast is voor adolescenten.

4. Weerstand tegen pornografie speelt een belangrijke rol bij het verklaren van de effecten van internetpornografie. Vaker kijken naar internetpornografie verlaagde de weerstand tegen pornografie onder adolescenten. Afgenomen weerstand voorspelde vervolgens meer seksuele objectificatie van vrouwen en instrumentele attitudes ten opzichte van seks. Omdat weerstand tegenover pornografie een belangrijke rol lijkt te spelen in de effecten van internetpornografie onder adolescenten, zou men kunnen overwegen om het kritische denken in reactie op pornografie bij jongeren te stimuleren. Seksuele voorlichting en mediawijshedenprogramma's, die onderwerpen als seks, liefde en gelijkheid tussen mannen en vrouwen in relatie tot pornografie behandelen, zouden jongeren de nodige handvatten kunnen bieden om hun weerstand tegen pornografie te versterken.

5. Sommige adolescenten zijn vatbaarder voor de effecten van internetpornografie dan anderen. Niet alle adolescenten ondervonden dezelfde invloed van het kijken naar internetpornografie. Internetpornografie leidde tot sterkere seksuele attitudes bij adolescenten die hoog scoorden op hypergenderoriëntatie, maar niet bij adolescenten die laag scoorden op hypergenderoriëntatie. Adolescenten die zichzelf als hypermasculien of hyperfeminien zagen, hadden waarschijnlijk al ideeën over vrouwen als seksobjecten en over seks als instrumenteel, overeenkomstig met wat er vaak in internetpornografie te zien is. Dit bevestigt het idee dat de effecten van internetpornografie voornamelijk bestaande attitudes versterken. Bovendien sluiten de bevindingen van deze dissertatie aan bij huidige media-effecttheorieën, zoals de DSMM (Valkenburg & Peter, 2013) die het belang van individuele verschillen in kwetsbaarheid voor mediaeffecten benadrukken. Effecten van pornografie gaan niet voor iedereen in gelijke mate op, maar gelden vooral voor adolescenten die al bepaalde, bestaande attitudes ten opzichte van seks, liefde en geslachtsrollen hebben. Vooral voor deze adolescenten kan het kijken naar internetpornografie hun bestaande ideeën over liefde en geslachtsrollen versterken.

Conclusie

De bevindingen van deze dissertatie vereisen niet onmiddellijk grote bezorgdheid. Hoewel hedendaagse internetpornografie wel wat ongelijkheid tussen mannen en vrouwen liet zien, werden vrouwen ook geregeld weergegeven met agency en in hogere sociale rollen, en was geweld zeldzaam. En hoewel veel internetpornografie seks in een casual relationele context liet zien, werd seks ook vaak weergegeven met intimiteit en passie tussen de sekspartners. Bovendien verschilden genres sterk in hun weergaven van liefde en man-vrouwverhoudingen. De boodschap die pornografische internetvideo's hun kijkers biedt is dus genuanceerder en diverser dan eerder werd verondersteld.

Wat betreft de impact van dit materiaal op adolescente kijkers, toonde deze dissertatie een statistisch klein verband tussen het gebruik van internetpornografie en daaropvolgende ideeën over vrouwen als seksobjecten en instrumentele attitudes tegenover seks. Verder kwam dit verband enkel voor bij sommige adolescenten. Waarschijnlijk beïnvloedt internetpornografie niet de seksuele attitudes van iedere kijker, maar versterkt het vooral bestaande seksuele attitudes. Dit betekent dat preventie- en interventieprogramma's voor de potentiële negatieve effecten van pornografie zich in het bijzonder kunnen richten op de adolescenten die al ideeën hebben over vrouwen als seksobjecten en casual seks. Het ontwikkelen van kritische reacties op pornografie bij deze adolescenten zou een aandachtspunt moeten zijn in dergelijke preventie- en interventieprogramma's.

Referenties

- Attwood, F. (2009). *Mainstreaming sex: The sexualization of Western culture*. London & New York: I.B.Tauris.
- Cooper, A. (1998). Sexuality and the Internet: Surfing into the new millennium. *CyberPsychology & Behavior*, 1, 181-187. doi:10.1089/cpb.1998.1.187
- Linz, D., & Malamuth, N. (1993). *Pornography*. Newbury Park, CA: Sage.
- Ogas, O., & Gaddam, S. (2011). *A billion wicked thoughts: What the Internet tells us about sexual relationships*. New York: Plume.
- Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2013). The differential susceptibility to media effects model. *Journal of Communication*, 63, 221–243. doi:10.1111/jcom.12024